

Universella rättigheter

Mot den västerländska dominans som anser sig besitta universella värden som liberal representativ demokrati och marknadsekonomi står en rad etniska, nationella och religiösa motröster som ser spridningen av dessa så kallade universella värden som den senaste fasen i det koloniala förtrycket. I namnet av självstyre avfärdar man dessa universella värden.

Att tala för mänskliga rättigheter på en global arena är förknippat med problem, man blir lätt tagen för missionär. Och missionärens roll är dubbeltydig, man kan alltid skilja mellan budskapets kvalitet och budbärarens roll. Även om budskapet kan vara vettigt, kan budbäraren vara tvivelaktig. Exempelvis spreds franska revolutionens rättighetsbudskap i Europa med Napoleons erövringsarmé. I dag är de mänskliga rättigheternas missionärer ofta från Väst, som också står för utsugning och förtryck. Hur skall man då kunna skilja på budbärare och budskap?

Rättigheterna skall ju skydda de svaga från de starka, men det är de starka som har kraft att sprida och tala för dem, och de har en förmåga att tolka rättigheterna till sin egen favör. Medborgarrätten blir till rätt att stänga sina gränser för de svaga. Egendomsrätten blir till ett en vägran att avhjälpa andras nöd.

Istället för att fastna i diskussioner om hur vi grundar rättigheterna i något universellt, objektivt, överhistoriskt kan vi utgå från att människan överallt är en social varelse. Rättigheter har därför ofrånkomligen en social karaktär. Men att tala om sociala rättigheter betyder inte att man behöver ge upp de universella anspråken. Just eftersom de är sociala är de aktuella i alla samhällen. Men universalismen sägs då vara ett resultat av det sociala livet, inte en förutsättning eller premiss för det. Universalismen kommer efter istället för före. Det gör också att diskussionerna fram till de universella rättigheterna kommer att kunna se väldigt olika ut. Men överallt måste de vara ett resultat av samarbete och kompromisser.

Om detta tillvägagångssätt skall fungera måste alla vara beredda att delta i diskussionen utan att tro sig sitta på facit om vilka rättigheterna verkligen är och med vilka ord de kan uttryckas.

Klassisk kinesiska hade till exempel inga ord för bl.a. frihet, autonomi, principer, rationalitet, rättigheter. Men det betyder ju inte att den kinesiska tanketraditionen inte behandlat de frågor

som i västerländsk tradition ringats in med dessa ord. Den västerländska filosofiska traditionen har varit upptagen just av likmässigheten, av de abstrakta rättigheterna. Alla rättigheter skall fördelas lika, det är det naturliga. Rättvisan skall vara blind. Men den blinda rättvisan kan bli orättvis eftersom den inte kan se skillnader mellan olika situationer och individer. Den konfucianska traditionen har istället för abstrakta principer diskuterat situationer och personer. De bägge traditionerna kan sägas behandla ungefär samma sak, men med lite olika fokus som kan komplettera varandra.

Universella mänskliga rättigheter är ett hopp och ett löfte som kan uppnås genom att alla traditioner får vara med i diskussionen. Om universaliteten skall bedömas måste den som kan anknyta sin formulering till flest traditioner, och därmed till majoriteten av världens invånare, anses ha kommit längst. Det innebär en demokratisk universalism.